

فهرست مطالب

أ.....	فهرست مطالب
٧.....	مقدمه‌ی ناشر
٩.....	مقدمه‌ی نویسنده
١٣.....	موضوع کتاب
١٥.....	تعاریف
٢١.....	از نظم تا مقام
٢٣.....	١. نظم‌های گسترش یافته
٢٩.....	٢. نظم‌های مُدال
٣٠.....	قالب‌های پرتکرار
٣٣.....	آناتومی نظم‌ها
٣٤.....	آناتومی نظم ساروخانی

۱. دو واله ۳۹
۲. گِل دَره ۳۹
۳. طرز رستم ۴۰
۴. طرز یاری ۴۱
۵. آوَن (آوَنَاتی) ۴۲
۶. باریه ۴۳
۷. ساروخانی ۴۴
۸. سیدخاموشی ۴۴
۹. غریبی ۴۵
۱۰. قطار ۴۶
۱۱. هجرانی ۴۶
۱۲. مجنونی ۴۷
۱۳. شیخ امیری ۴۸
۱۴. تهنه میری ۴۸
۱۵. شاه خوشینی ۴۹
۱۶. پاوه موری ۵۰

فهرست | ت

۱۷. سحری ۵۱
۱۸. سرطرز ۵۲
۳. نظم‌هایی که بر اساس سریند شکل می‌گیرند ۵۵
- الف) نظم‌های هجایی ۵۷
- نظم خواجهی غلامان ۵۷
- ب) نظم‌های غیرهجایی ۵۹
- از نظم تا دستگاه ۶۳
- منابع و مراجع ۶۷

مقدمه‌ی ناشر

تنبور به مثابه یکی از کهن‌ترین سازهای ایرانی جایگاهی رفیع در فرهنگ عرفانی و موسیقایی ایران بزرگ دارد و نشان‌دهنده این جناب بر جایگاه شایسته‌ی خود تلاشی مضاعف را از اهالی فرهنگ، موسیقی و خصوصاً موسیقی عرفانی و مقامی می‌طلبد.

یکی از زمینه‌های کار در خصوص تنبور که برای معرفی و اعتلای جهانی آن، خود بستر مطالعات بعدی خواهد بود، صورت‌بندی و تحلیل مقام‌هایی است که قرن‌ها سینه به سینه، از مراد به مرید و از استاد به شاگرد منتقل شده‌است که جناب رضا علی‌آبادی با قلمی تحلیلی و نگاهی هوشمندانه باب گفت‌گو در این موضوع را گشوده‌اند. بنیاد فرهنگی هنری رودکی نیز به عنوان نهاد متولی فعالیت‌های موسیقی و ناشر فرهنگی، سهم خود را انتشار کتاب از نظم تا مقام می‌داند.

از نظم تا مقام

در کتاب مبانی نظری موسیقی ایرانی، نوشته‌ی جمعی از اساتید درباره‌ی "مقام" می‌خوانیم: مدهایی که دارای سه ویژگی گام بالفعل، نظام سلسله مراتب درجات و الگوهای لحنی باشند یک مقام را تشکیل می‌دهند.

پرسش

برای واژه‌های Mood و Modal با توجه به کاربرد آن در موسیقی چه کلماتی را در فارسی پیشنهاد می‌کنید؟

در بعضی موسیقی‌ها ممکن است برای به وجود آوردن مُد، سلسله مراتب درجات مهم‌تر از الگوهای لحنی و در بعضی موسیقی‌های دیگر سرمشق‌های لحنی مهم‌تر باشند. در هر حال اصطلاح مُد برای تمام موسیقی‌های این حوزه‌ی جغرافیایی کاربرد دارد. گفتنی است که مُدها در فرهنگ‌های مختلف در طی قرن‌ها و بر اساس زیبایی‌شناسی جمعی شکل گرفته‌اند.

پرسش

در تنبور الگوهای لحنی بر سلسه مراتب درجات مقدم است یا برعکس؟ مُدها با ویژگی‌های یاد شده که هر کدام تشکیل یک مقام می‌دهند، مانند مقام راست، مقام عراق و... تا چه اندازه شباهت رفتاری به مقام‌های فعلی تنبور را دارند؟

به جهت این که در دوره‌ی معاصر به مجموعه کارگان موسیقی نواحی، موسیقی مقامی اطلاق شده و حال آن که بار معنایی این دو لغت از نظر محتوا تا چه اندازه به یکدیگر نزدیک هستند یا خیر سعی می‌کنیم از واژه‌ی "نظم" که در منطقه رواج بیش‌تری داشته است استفاده نماییم.

از آن جا که نظم‌ها از نظر رفتاری با یکدیگر تفاوت‌های بسیاری دارند، در شناخت عناصر ملودیک و ساختار جملات نمی‌توانیم همگی را در یک سطح دسته‌بندی کنیم. این تفاوت چندین دلیل دارد که می‌توان به اقلیم پراکنده، دوره‌های زمانی مختلف به وجود آمدن نظم‌ها، داستان محوری و... اشاره کرد. از این رو بر آن شدیم که نظم را از نظر محتوا به صورت زیر دسته‌بندی کنیم تا بتوانیم هر بسته را به صورت مجزا بررسی و مطالعه کنیم.

۱. نظم‌های گسترش یافته

۲. نظم‌های مُدال

۳. نظم‌هایی که بر اساس سربندها شکل گرفته‌اند.

۱. نظم‌های گسترش یافته

یک گونه‌ی آهنگ‌سازی شده‌ی بعضاً دارای فرم است که بیش‌تر در نظم‌های مجازی تنبور مانند جلوشاهی و... به چشم می‌خورد و در منطقه برای این دسته از نظم‌ها از واژه‌ی بزم استفاده می‌شود. در واقع هر نظم مجازی لزوماً دارای مُد غالب نیست و در اغلب موارد بر اساس نبوغ افرادِ نخبه و تم ملودیک و ریتمیک مشخص، بسط و گسترش یافته است. این بسط و گسترش در بیش‌تر اوقات نه تنها بر اساس فرم‌های قدیم موسیقی ایرانی مانند نوبتِ مرتب و... بلکه کاملاً از فرم آهنگ‌سازی غربی پیروی کرده است. هر چند که تقدّم یا تاخّر یا حتی علم به این که این دو موضوع تحت تأثیر هم بوده‌اند کار درستی نیست و نمی‌توان آن را از یکدیگر تمیز داد و در واقع می‌توان در دسته‌بندی برخی از این نظم‌ها، آن‌ها را یک "گونه" معرفی کرد.

اغلب این نظم‌ها مُد اصلی خود را از سازهایی مانند سرنا، دوزله و... وام گرفته‌اند و سپس به تکامل رسیده، دارای هویت جدید شده و